

Learned. Reading Horizons: A Journal of Literacy and Language Arts. 1997. 37 (3).
P. 233–242.

ПОШУКИ Й ЕКСПЕРИМЕНТИ

УДК: 37.013:376-056.26

Олена Матвєєва,

аспірант,

elenamatveeva422@gmail.com,

ORCID: 0000-0002-3935-897X, Researcher ID ABD-8034-2021;

Андрій Лапін,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу
інклюзивного навчання,

avlapin1@gmail.com,

ORCID:0000-0003-1717-7892, Researcher ID 0-8460-2016.

Olena Matvieieva,

postgraduate,

elenamatveeva422@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3935-897X, Researcher ID

ABD-8034-2021;

Andrii Lapin,

Candidate of Pedagogical Sciences, senior researcher of the Department of Inclusive
Education,

avlapin1@gmail.com,

ORCID:0000-0003-1717-7892, Researcher ID 0-8460-2016.

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН
України, м. Київ, Україна.

Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and Psychology of the NAES
of, Kyiv, Ukraine.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВНУТРІШНЬОШКІЛЬНОЇ АТМОСФЕРИ ЗЗСО З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

ORGANIZATION OF EDUCATIONALLY-ELUCIDATIVE WORK WITH PARENTS ON BASIS OF ANALYSIS OF FEATURES OF SCHOOL ATMOSPHERE OF GEI WITH EXCLUSIVE FORM OF EDUCATION

Анотація. У статті визначено причини та окреслено шляхи удосконалення взаємодії батьків і педагогів у навчально-виховному процесі, що є одним з чинників появи нової філософії взаємодії сім'ї та ЗЗСО з інклюзивною формою навчання, в основу якої покладено ідею про те, що за успішність навчання та виховання дітей несуть відповідальність батьки. Визначено особливості та напрями освітньо-просвітницької роботи з батьками на основі аналізу внутрішньошкільної атмосфери.

Розкрито основні принципи відносин у системі «педагог-батьки», зазначено, що їх варто проектувати на основі взаємодії узгодженості поглядів і поведінки, зокрема, ґрунтуючись на принципах партнерства. Науковці наголошують на тому, що стан внутрішньошкільної атмосфери можна визначити за допомогою системи заходів внутрішньошкільного контролю.

Основною метою освітньо-просвітницької роботи визначено те, що батьки мають бути поінформовані щодо справ у закладі, щодо успішності їхньої дитини, а також щодо перспектив перебування дитини у ЗЗСО з інклюзивною формою навчання. Разом із традиційними застосовуються і нетрадиційні, інноваційні форми роботи з батьками. Їх різноманіття залежить від креативності педагогічного колективу і бажання втілювати ці форми у життя. На основі

дослідження зазначено, що у світлі сьогодення новим трендом у роботі педагогів із батьками став буктрейлер. Детально описано принципи застосування зазначеної методики. Однією з традиційних для ЗЗСО з інклюзивною формою навчання стала також така комплексна форма співпраці з сім'єю, як батьківські комітети або батьківські ради, які мають давню історію і дієві сьогодні.

Науковці наполягають на доцільності залучення батьків у дидактичний процес. Це може відбуватися в активній формі, наприклад, коли самі батьки залучаються до проведення навчальних занять самостійно або разом з вихователем чи вчителем.

Ключові слова: заклад загальної середньої освіти, освітньо-просвітницька робота, батьки, інклюзивна форма навчання, буктрейлер, батьківський комітет.

Abstract. The article deals with the reasons and ways of improvement of interaction of parents and teachers in educational process, which is the reason of appearance of new philosophy of interaction of family and GEI with exclusive form of education, which is based on the idea that parents are responsible for children education. The peculiarities and directions of educational work with parents are determined on the basis of the analysis of the internal school atmosphere.

The authors reveal the basic principles of relations in the system of «teachers-parents». It is noted, that they are worth designing on the basis of interaction of coordination of views and behavior, in particular, based on principles of partnership. Scientists defined that the state of the internal school atmosphere can be determined by means of the measures of internal school control system.

The main purpose of educational work is determined that parents should be informed about the affairs in the institution, about the success of their child, and also about the child's prospects in the GEI with exclusive form of education. Along with traditional, innovative forms of work with parents are used. Their diversity depends on the creativity of the pedagogical team and the desire to embody these forms in life.

On the basis of the study it is noted that in light of the present the new trend in the work of teachers with parents became the booktrailer. The authors describe in detail the principles of application of the above method. Also one of the traditional for the GEI with an exclusive form of study became such a complex form of cooperation with the family, as parents committees or parental councils. Those authorities have long history and are effective today.

Scientists insist on the expediency of involving parents in didactic process. This can happen in an active form, for example, when the parents themselves are involved in the conduct of the training independently or together with the teacher.

Keywords: general education institution, educational work, parents, exclusive form of education, booktrailer, parent committee.

Актуальність дослідження. Аналіз стану співпраці закладів загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) з інклюзивною формою навчання і сім'ї засвідчує, що традиційні підходи до навчання й виховання дітей середнього шкільного віку – малоефективні, незважаючи на те, що у багатьох нормативних документах нашої країни значна увага приділяється розв'язанню проблем виховання здобувачів освіти в умовах інклюзії. Водночас, у ЗЗСО з інклюзивною формою навчання ще недостатньо використовуються досягнення науки відносно інтегрування зусиль педагогів і сім'ї щодо організації виховного процесу. Визначення причин неефективності та пошук шляхів удосконалення взаємодії батьків і педагогів у виховному процесі становлять значний науковий інтерес.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У суспільстві постійно відбуваються зміни, що потребують пошуку нових підходів до виховання дітей. Водночас, шкільне життя – це період, коли

дитина перебуває у повній залежності від дорослих – батьків, педагогів. У нормативних документах підкреслюється значна роль родинного виховання, передбачається взаємопроникнення сімейного і суспільного виховання з метою створення єдиного виховного середовища для кожної дитини. Ключовим компонентом Нової української школи є «сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу», а й за його межами, таким чином застосування буктрейлерів як складової процесу педагогічного просвітництва батьків вважаємо актуальним і своєчасним.

Виклики, які стоять перед Новою українською школою, зумовлюють появу нової філософії взаємодії сім'ї та ЗЗСО з інклюзивною формою навчання, в основу якої покладена ідея про те, що за виховання дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомогти, підтримати, спрямувати, доповнити їхню виховну діяльність. Отже, на зміну філософії впливу в управлінні освітою прийшла філософія взаємодії, співробітництва. Актуальні питання загальної проблеми освітньо-просвітницької діяльності з батьками, її значення у формуванні особистості дитини висвітлено у наукових розвідках Л. Загик, В. Іванової, В. Котирло, Н. Кот, С. Ладивір, Т. Маркової, Л. Островської, Т. Пагута та ін. Зокрема, психолого-педагогічні дослідження науковців (Т. Алексеєнко, В. Безлюдної, В. Постового, А. Висоцької, А. Колупаєвої, О. Таранченко) доводять, що в закладах освіти, в тому числі й з інклюзивною формою навчання,

мають бути створені умови для спільної роботи сім'ї та педагогічного колективу.

Метою статті є визначення особливостей та напрямів освітньо-просвітницької роботи з батьками на основі аналізу внутрішньошкільної атмосфери.

Методи дослідження. Для забезпечення достовірності положень, висновків і розв'язання окреслених завдань дослідження використано комплекс взаємодоповнюючих теоретичних методів: дедуктивний (аксіоматичний і гіпотетико-дедуктивний) – для системного опису явища, що досліджується; індуктивний – для встановлення закономірностей, систематизації, типології на основі результатів емпіричного дослідження.

Результати дослідження. Відносини у системі «педагог-батьки» важливо проектувати на основі взаємодії узгодженості поглядів і поведінки, зокрема, ґрунтуючись на таких принципах партнерства, як: взаємоповага, взаємодовіра, взаєморозуміння, співпраця, усвідомлення своєї ролі та відповідальності в спільній взаємодії. Робота ЗЗСО з інклюзивною формою навчання із сім'єю, а саме здійснення педагогічного просвітництва, передбачає врахування сучасних тенденцій розвитку стосунків між батьками й дітьми, їхніх ціннісних орієнтирів, особистісних якостей, особливостей впливу сім'ї на становлення особистості. Роль сучасних батьків змінюється, вони перестають бути сторонніми спостерігачами, експертами, а є активними учасниками освітнього процесу, що потребують професійних порад від педагогів щодо навчання й виховання дітей [1].

Внутрішньошкільна атмосфера є одним з чинників впливу на результативність та успішність здобувачів освіти, а також і на якість освіти у закладі освіти з інклюзивною формою навчання.

Стан внутрішньошкільної атмосфери можна визначити за допомогою такої системи заходів внутрішньошкільного контролю:

1. Індивідуальна бесіда (з учителем, його колегами, здобувачами освіти, батьками).

2. Вивчення документації (календарні плани, поурочні плани, журнали, учнівські зошити, методичний зошит учителя, папки ППД, відгуки про роботу колег, творчий портрет учителя і т. д.).

3. Фронтальне й поточне анкетування вчителів.

4. Інтерв'ювання (письмові відповіді на спеціально підготовлені запитання).

5. Діагностичне анкетування (визначення рівня обізнаності та вирішення важливих проблем навчально-виховного процесу).

6. Анкетування здобувачів освіти, батьків.

7. Психолого-педагогічні спостереження за роботою вчителя (уроки, позакласні заходи).

8. Підсумкова спеціальна співбесіда за результатами навчально-виховного процесу за відповідні структурні одиниці навчального року (за тиждень, місяць, семестр).

9. Проведення адміністративного тематичного оцінювання.

У системі розв'язання виховних завдань мають переважати провідні аспекти, що забезпечують гармонійне виховання особистості. Зокрема: розумове виховання: самостійна пізнавальна діяльність, інтелектуальний розвиток, оволодіння методами учіння;

моральне виховання: формування моральних переконань і моральних почуттів, гуманізму, поваги до особистості, національної гідності, добра, чуйності та ін.; фізичне виховання: створення оптимальних умов для фізичного розвитку особистості, оволодіння вміннями і навичками турботи про своє здоров'я, культуру побуту; трудове виховання: формування вмінь і навичок розумової праці, виховання любові до праці та бережного ставлення до продуктів праці, поваги до праці інших, соціально-психологічна підготовка вихованців до участі у продуктивній, фізичній та інтелектуальній праці; естетичне виховання: формування почуття прекрасного, вміння відрізнити прекрасне від потворного, озброєння здобувачів освіти знаннями й уміннями творити прекрасне в реальному житті; співпраця з батьками та освітньо-просвітницька робота.

Відомо, що заклад освіти з інклюзивною формою навчання здійснює виховання здобувачів освіти спільно із батьками. Батьки мають бути поінформовані щодо справ у закладі, щодо успішності їхньої дитини, а також щодо перспектив перебування дитини у ЗЗСО з інклюзивною формою навчання [4].

Саме тому необхідно здійснювати заходи освітньо-просвітницької роботи з батьками. Адже педагоги зазвичай використовують інформування батьків, метою якого є надання певних знань про особливості становлення особистості дитини. Освітньо-просвітницька робота ж передбачає наявність зворотного зв'язку, з'ясування позиції суб'єктів.

Ця робота має відбуватися з урахуванням таких чинників, що забезпечують ефективну взаємодію з батьками: доброзичливе,

відкрите запрошення батьків до співпраці; дотримання позиції рівноправності між сім'єю і вчителем; визначення важливості ролі батьків; пошук нових форм освітньо-просвітницької діяльності з батьками.

На думку Д. Романовської, у закладі освіти, «який займається не тільки навчанням, але й вихованням дітей, необхідно створювати стимулююче середовище для розгортання спеціальної роботи щодо просвітництва батьків» [8]. Основними формами освітньо-просвітницької діяльності з батьками у ЗЗСО є: відвідування сім'ї, індивідуальні бесіди, групові консультації, батьківські збори, лекції для батьків, куточки для батьків, тематичні виставки, дні відкритих дверей тощо.

Разом із традиційними, застосовуються і нетрадиційні, інноваційні форми роботи з батьками. Їх різноманіття залежить від креативності педагогічного колективу і бажання втілювати ці форми у життя. Прикладом нетрадиційних форм роботи з батьками можуть бути: вернісажі, спільне оформлення альбомів, спільна цікава справа тощо [8].

До інноваційних форм відносимо: звукові листи, бібліотеки відеоматеріалів з різних проблемних питань, школи взаємодопомоги, електронні міні-бібліотеки, інтернет-сайти для батьків, демонстрація фільмів, тренінги, 10-12-хвилинні стрічки, що ілюструють конкретні ситуації, взяті з повсякденного спілкування батьків та дітей, презентації і прем'єри книг, «interaction room» та буктрейлери. У світлі сьогодення новим трендом у роботі вихователів з батьками став буктрейлер [9].

Буктрейлер – особливий вид книжкової реклами, один із засобів просування педагогічного видання до батьків, короткий відеоролик, що створює візуальний образ книги, кліп за її змістом. Основне завдання буктрейлера – яскраво й образно розповісти про твір, зацікавити, заінтригувати читача, спонукати до читання.

Буктрейлер (від англ. book – книга, англ. trailer – тягач, причіп) – короткий відеоролик за мотивами книги, кліп по книзі. Його особливістю є те, що розповідь про книгу подається в образній, інтегруючій формі [9]. Зауважимо, що ми зупиняємось на буктрейлері саме тому, що метою його створення є спонукання батьків до прочитання психолого-педагогічної літератури щодо навчання, виховання й розвитку дітей. Ще кілька років тому буктрейлери використовували виключно для рекламних цілей, однак із часом такі міні-фільми набули ширшого значення й в освіті. Нині в буктрейлерах виробилася своя унікальна кіномова, що розкриває нові, часом несподівані, якості книжки. Вважаємо, що застосування такої форми у роботі з батьками дітей шкільного віку є актуальним.

У ході опрацювання джерельної бази, безпосереднього ознайомлення з практикою загальної середньої освіти і виховання виявляємо, що однією з традиційних для ЗЗСО з інклюзивною формою навчання стала така комплексна форма співпраці з сім'єю, як батьківські комітети або батьківські ради, які мають давню історію і дієві сьогодні.

Зокрема, А. Савичка зазначала, що участь педагога в батьківській раді – це одна з найперших і найважливіших форм співпраці між дитячим садком та батьками. Підкреслювалося, що

батьківська рада має бути спільною справою педагогів і батьків, адже добре організована батьківська рада, заснована на спільному розгляді й ухваленні рішень, впливає на отримання кращих результатів у навчанні та вихованні дитини [4].

Батьки, які беруть активну участь у житті ЗЗСО з інклюзивною формою навчання, можуть вести свою діяльність в офіційній або й неофіційній групі. Неофіційна група діє у принагідний спосіб, натомість офіційна група утворює Батьківську раду або ж Раду закладу освіти. Батьківська рада створює статут своєї діяльності, який не може суперечити статутіві шкільного навчального закладу. До Батьківської ради обираються представники із батьківського активу (або ж зголошуються самостійно) під час перших загальних зборів на початку навчального року.

Як основні ми визначили такі завдання функціонування Батьківської ради [1]:

1. Співпраця із закладом із метою єдиного суголосного впливу на дітей через сім'ю та заклад освіти у процесі навчання, виховання та догляду.

2. Участь у житті ЗЗСО з інклюзивною формою навчання з метою вдосконалення його роботи і задоволення потреб дітей.

3. Доведення до відома директора та Педагогічної ради думки батьків про важливі справи, які стосуються діяльності ЗЗСО.

4. Інформування батьків щодо потреб і можливостей надання Батьківською радою матеріальної допомоги, фінансової та інших видів підтримки.

У такий спосіб акцентовано на тому, що батьки, які входять до складу Батьківської ради, є не лише помічниками ЗЗСО, а й повноцінними учасниками освітнього процесу – громадським активом, який докладає власні зусилля до поліпшення роботи ЗЗСО.

Провідними формами співпраці навчального закладу і сім'ї, на нашу думку, є такі: засідання, присвячені поглибленню теоретичних знань батьків; зустрічі, метою яких є надання батькам детальної інформації про освітні завдання, що виконуються в закладі освіти (інформування батьків у письмовій формі про конкретні освітні завдання, що виконуються вдома (батьки отримують методичні поради та вказівки)); індивідуальні контакти педагогів і батьків; поточна письмова інформація у записниках здобувачів освіти про важливі питання; телефонні та особисті контакти.

У своїх працях Е. Тремпала не вказував конкретні шляхи співпраці між педагогами та батьками, однак визначив форми освітнього впливу навколишнього середовища, зокрема: заходи з догляду за дитиною; розваги та дозвілля, дружні зустрічі з батьками; спорт та фізкультура, організація спортивних ігор; туризм, екскурсії; суспільно корисна праця, допомога в будівництві ігрових майданчиків; педагогічна допомога батькам, наприклад, участь в «Університеті для батьків».

У експерименті, що стосувався пошуку форм, які поглиблюють співпрацю педагогів і батьків, Е. Тремпала використовував допомогу людей, які виступають посередниками між педагогами та батьками, тобто психологів (соціальні та освітні

консультації в навчальному закладі), лекторів університету для батьків, студентів педагогічних закладів вищої освіти.

Форми співпраці закладу освіти і сім'ї розглядає і М. Снежинський. На його думку, взаємодія двох інститутів виховання має здійснюватися в таких формах: співпраця з батьками у складі батьківського комітету з різних питань (освітніх, дидактичних, турботи й догляду, економічних і т. д.); призначення для всіх батьків так званих освітніх завдань; продовження батьківського навчання в «Університеті для батьків»; введення окремих карток для дітей, які мають труднощі в навчанні чи вихованні; проведення індивідуальних бесід з особливо важкими батьками; надання батькам книг з освітніх питань.

Є. Лесак-Ласка наголошує на доцільності залучення батьків у дидактичний процес. Це може відбуватися в активній формі, наприклад, коли самі батьки залучаються до проведення навчальних занять самостійно або разом з вихователем чи вчителем. Доречними вважаються й пасивні форми – спостереження батьків за роботою своїх дітей під час заняття [4].

Варто розглянути форми участі батьків у роботі дитячого самоврядування та позакласній діяльності: надання консультацій та допомоги у ситуаціях, що вимагають неупередженого вирішення складної або суперечливої справи; визначення правил розподілу коштів класу чи групи; допомога у визначенні матеріального становища окремих сімей та пропозиції щодо підтримки; допомога в організації урочистостей.

Особливу увагу М. Мендель приділяє формі, яка називається «надання допомоги» [4]. Ця форма зафіксована під час дослідження, проведеного М. Мендель у британському й шведському виховних закладах, і згодом поширилася в практиці інших країн. М. Мендель пише: «Допомога батькам, педагогам, вчителям, директорам – це не сервісна діяльність, яка складається з нерівних відносин, в яких один з учасників залишається підпорядкованим іншому. Допомога збагачує партнерів у самостійному сенсі, стаючи надзвичайно цінною формою партнерської співпраці».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, у розв'язанні основних завдань загальної середньої освіти сьогодення робиться більший акцент на інтеграцію родинного і суспільного виховання. Батьки є головними вихователями своїх дітей, тому зростає роль родини у процесі виховання. Застосування буктрейлерів у роботі з батьками дітей середнього шкільного віку – це інноваційний засіб педагогічного просвітництва, метою якого є спонукання до прочитання книги та можливість розповісти, зацікавити, організувати співпрацю педагога з батьками, що спонукає до позитивних змін в системі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання.

Проаналізовано систему заходів щодо підвищення рівня інтеграції батьків у виховний процес на основі аналізу внутрішньошкільної атмосфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко І. (2013). Сучасні форми роботи з батьками молодших школярів. Київ, Редакції газет з загальної середньої та початкової освіти. 117 с.
2. Василюк А. В. (2013). Педагогічний словник-лексикон (українсько-англо-польський). Вид. 2-ге, уточ. й доповн. Ніжин, Видавець ПП Лисенко М.М. 224 с.
3. Висоцька А. М. (2021). Підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для спеціальної освіти. Тенденції та проблеми управління закладами освіти: виклики ХХІ століття: кол. монографія / за наук. ред. М.О. Кириченка. Київ. С. 261–271.
4. Воронова С. (2015). Робота з батьками: теорія та практика: навч.-метод. посіб. Одеса, Астропринт. 216 с.
5. Закон України «Про дошкільну освіту» (зі змінами № 2145-VIII від 05.09.2017) URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 18.11.17).
6. Колупасва А. А., Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. (2012). Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі. – К.: Видавнича група «А.С.К.». С.7–20.
7. Концепція «Нової української школи» (МОН 27.10.2016). URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> (дата звернення 18.11.17).
8. Романовська Д. (2007). Технології роботи з батьками. Київ, Главник. 128 с.
9. Шматько О., Дмитрів С. (2014). Буктрейлер: новітня реклама книги: метод. поради / упоряд О. Шматько, С. Дмитрів; ЛОУНБ. Львів. 22 с.
10. *Taranchenko O., Kolupayeva A., Danilavichute E. Special Education Today in Ukraine*, in Anthony F. Rotatori , Jeffrey P. Bakken , Sandra Burkhardt , Festus E. Obiakor, Umesh Sharma (ed.) *Special Education International Perspectives: Practices Across the Globe (Advances in Special Education, Volume 28)* Emerald Group Publishing Limited, 2014, pp.311 – 351.

REFERENCES

1. Vasylchenko I. Modern forms of work with parents of younger pupils. Kyiv, Editors of newspapers on general and primary education, 2013. 117.
2. Vasyliuk A. Pedagogical dictionary-lexicon (Ukrainian-English-Polish). View. 2. Nizhyn, Vydavets PP Lysenko M., 2013. 224.
3. Vysotska A. Preparation of scientific and pedagogical personnel of higher qualification for special education. Trends and problems of management of educational institutions: Challenges of the 21st century: monograph. Edited by M. Kyrychenko. Kyiv, 2021. pp. 261-271.
4. Voronova S. Work with parents: Theory and practice: workbook. Odessa, Astroprint, 2015. 216.
5. The Law of Ukraine “On preschool education” (with changes № 2145-VIII from 05.09.2017) URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (date of address: 18.04.2022).
6. Kolupaeva A., Danilavichiutie E., Lytovchenko S. Professional cooperation in an exclusive educational institution. Kyiv, Publishing group "A.s.K.", 2012. pp. 7-20.
7. The concept of “New Ukrainian school” (MES 27.10.2016). URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> (date of address 18.04.2022).
8. Romanovska D. Technologies of work with parents. Kyiv, Glavnik, 2007. 128.
9. Shmatko O., Dmytriv S. Booktrailer: The newest advertising of the book. LOUNB. Lviv, 2014. 22.
10. Taranchenko O. Kolupayeva A., Danilavichute E. *Special Education Today in Ukraine*, in Anthony F. Rotatori , Jeffrey P. Bakken , Sandra Burkhardt , Festus E. Obiakor , Umesh Sharma (ed.) *Special Education International Perspectives: Practices Across the Globe* (Advances in Special Education, Volume 28) Emerald Group Publishing Limited, 2014, pp.311 – 351.